

I U D A I C A

DEBORA – o conducătoare a poporului lui Israel

Un personaj din *Biblie*, de-a pururi admirat, este Debora. Profet, poet, războinic, această femeie a întrunit calități care au ridicat-o deasupra semenilor, ca judecătoare (v. *Judecătorii*, 4:9). În acele timpuri, evreii nu aveau un stat, conducătorii erau aleși în momente grele, când în frunte trebuia să se afle un om care să fie bun organizator și să-și iubească poporul. Canaanii, un conglomerat de triburi, încercau să-i izgonească pe evreii veniți din Egipt cu Joșua, urmașul lui Moise. Era în perioada sec. XIII-XI î.e.a.

Povestea Deborei, inclusă în Tanah, a fost scrisă prin 750 î.e.a. Evreii erau în pericol nu numai din cauza presiunii triburilor vecine, dar și datorită influenței mereu prezente a credințelor politeiste în Baal, Astarte, Așera ș.a. Debora (în ebraică, înseamnă

„albină“, „conducătoare“, „oratoare“) a fost soția unui oarecare Lapidot. Ea a chemat la luptă pe evrei, pentru a se elibera de sub dominația canaanitilor. A început să judece pricinile semenilor, stând sub un palmier în regiunea Efraim, între orașele Rama și Betel (sau Beit-El – „Casa Domnului“). Auzind plângerile

împotriva despotului Canaanului, Iabin, ea l-a ales pe Barac, om priceput în arta războiului, și l-a îndemnat să-și alcătuiască o armată de 10.000 de oameni din triburile Naftali și Zebulun. Însăși Debora, cu un detașament, a provocat oastea lui Sisera, canaanitul, și l-a atras în luptă cu Barac. Victoria a fost totală. Sisera, fugărit de iudei, s-a ascuns, dar a fost ucis de laela, soția unui cheniit (trib israelit). Iabin, regele canaanit, a fost izgonit.

În „Cântarea Cântărilor“ din *Biblie* este un pasaj ce amintește de Homer, care a trăit aproximativ în același secol VIII î.e.a., când a fost scrisă și „Cartea Judecătorilor“. Este pomenit și miracolul ploii, care a facilitat victoria lui Barac și a Deborei. Esențial, de reținut, este îndemnul Deborei la unitatea evreilor, pentru cucerirea libertății.

GUSTAV MEYRINK și legenda Golemului

Gustav Meyer (și-a modificat numele, cu aprobarea regelui Bavariei) s-a născut la Viena; tatăl său era ministru, mama - actriță. A studiat la München, Hamburg, Praga. A fost redactor la revista vieneză „Lieber Augustin“. Trecutul evreilor din Praga l-a inspirat în ceea ce va scrie ulterior: *Soldatul fierbinte* (1903); *Cabinetul cu figuri de ceară* (1907); *Chipul verde* (1916) - despre „evreul rățător“; dar cel mai cunoscut este romanul *Golem*, transpus pe peliculă în 1915, de Henrik Galeen (cu Paul Wegener și Lyda Salmonova), la Berlin. Golem a fost, conform legendei, o creatură din lut a

rabinului cabalist Loew, în sec. XVII, la Praga, pentru a fi folosit în apărarea evreilor, supuși agresiunilor și persecuțiilor de sute de ani. El trebuia să apară o dată la 33 de ani.

Eroul romanului, Athanasius Pernath, este un om al epocii moderne, o fire instabilă, supusă temerilor, echivocului. În căutarea unei identități, el se identifică la un moment dat cu Golemul. Trebuie să observăm că acest Golem s-a vrut o prefigurare a lui Mesia, dar sub o

formă grotescă, astfel că el va dispărea, nefiind nici ființă rațională, nici autonomă.

Meyrink este inspirat de Cabala, de ideea înălțării spirituale, a trecerii dintr-o sferă în alta (*sefirot*). Ideea este preluată din *Zoharul* atribuit lui Moise de Leon (1275). Miriam, iubita lui Pernath, cunoaște diferența dintre „magic“ și „abstract“. „Magia“ e un „dar“, „abstractul“ poate fi înțeles. O altă „intrigă narativă“ este relația dintre negustorul evreu Wassertum și Charusek, evreu renegat, care este „bolnav“ de ură față de propria etnie. Shemayah Hillel este figura emblematică a spiritului iudaic, el îndeamnă la rațiune și autocunoaștere.

Despre Biblia ebraică

Textele originale ale *Bibliei* ebraice s-au pierdut de-a lungul timpului, dar ele s-au regăsit - evident, cu modificări - în textele secolelor următoare. *Tanahul* (*Tora*, *Neviim*, *Ketuvim*) a fost elaborat înaintea datei când creștinii consideră că s-a născut Iisus Hristos. În Evul Mediu, au apărut diverse variante ale Vechiului Testament. Fără Vechiul Testament nu ar fi fost scris Noul Testament. Descoperirea Manuscriselor de la Marea Moartă a adus noi informații despre istoria precreștină.

Inventarea procedurii de tipărire a permis difuzarea mai largă a ambelor testamente. Pentru Vechiul Testament s-a luat în considerare ediția din 1517, tipărită de Daniel Bomberg, variantă reeditată de Iacob ben Chayyim, în 1524. Canonizarea Vechiului Testament a avut loc la sfârșitul secolului I e.a. Până atunci, textele au suferit modificări. Astfel, între anii 400-100 î.e.a., textele biblice au fost scrise în locuri diferite, copiate cu modificări etc. După anul 70 e.a., limba ebraică a început să fie mai puțin utilizată, astfel că de citirea textelor se ocupau doar cei învățați și, în special, comentatorii. Fariseii au fost un timp activi în transmiterea Legii scrise, *Tora*, și a celei orale, *Halaha*. Saduceii se rezumau la *Tora*, fiind atrași, deopotrivă, de cultura greacă.

Până la distrugerea Templului, tanaimii (învățații care scriau texte) erau împărțiți în două școli: a lui Hillel și a lui Șammai.

Iohan ben Zakkai, un discipol al lui Hillel, a întemeiat Academia de la labne. Următoarea personalitate, la această academie, a fost Rabinul Akiba ben Iosef, care a susținut răscoala lui Bar Kochba.

Limbile textelor biblice au fost aramaica, ebraica, apoi greaca (Septuaginta). Desigur, acest multilingvism a influențat diversitatea primelor texte, încă necanonizate. În ultima perioadă, înaintea canonizării *Bibliei* ebraice, au existat trei faze: ● paleo-iudaică (250-150 î.e.a.) ● hașmonaică (150-30 î.e.a.) ● irodiană (30 î.e.a. - 70 e.a.). În toată această perioadă, a dominat scrierea iudeo-aramaică. Masoreții (învățații care stabileau modul de citire al scrierii consonantice) au adus modificări textelor, astfel că se poate vorbi de un *text masoretic*. Descoperirile arheologice au adus la lumină diverse manuscrise biblice și pseudo-biblice: textul Ben-Așer, Codex Aleppo, Codex Cairensis (de la Geniza din Cairo). La toate acestea se adaugă numeroasele *Biblii* apărute în lumea creștină, în care Vechiul Testament este modificat de la o variantă la alta. Mai există Pentateuhul samaritean (neevreu), traduceri arabe ș.a.

Biblia a cuprins, prin textele ei, întreaga lume civilizată.

Regretatul I. Kara a cercetat și a scris despre evreii din Podu Iloaiei. Înaintea lui a mai scris dr. M.A. Halevy, referindu-se mai mult la lași, cu care se învecinează acest vechi ștetl. În sec. IX-XIV, au fost aici așezări fortificate. Un autor, C. Chiriță, afirmă că o evreică pe nume Iloaia a pus să se construiască un pod peste Bahlui, la începutul veacului XIX. Cronicile spun că a mai existat un pod din vremea lui Vasile Lupu (sec. XVII), cuscrul lui Hmelnițki. La Podu Iloaiei au locuit români, evrei, lipoveni, țigani, greci, armeni. În ianuarie 1935, a murit, în etate de 106 ani, Sura Herșcovici, născută în acest târg. Cimitirul din Podu Iloaiei păstrează pietre tombale din 1829-1830 (Haim sîn Meer, Avraam sîn Moise, lehuda ben laakov, Moise sîn Herș; n.n. - „sîn“, în slavă, înseamnă fiu). „Foaia oficială a Prințipatului Moldovei“ menționează unele pricini din Podu Iloaiei. În scripte apărea numele de „a Mendeloaiei“, ceea ce amintește de numele geografic „Podu Iloaiei“. Viața socială, economică este descrisă în documentele comunității.

Viata evreiască la Podu Iloaiei

Ne vom opri la viața religioasă, nu înainte de a aminti că unul dintre „Trenurile Morții“ a circulat între lași și Podu Iloaiei, în 29 iunie 1941. Au existat o Asociație „Hevra Kedoșă“ (pentru înmormântări), o filială a „Alianței Israelite Universale“, o Asociație „Hevra Tehilim“ (pentru rugăciuni, psalmi), organizații sioniste, școli evreiești. În 1823, se emit hrisoave pentru întemeierea a trei sinagogi pe pământul unor moșieri: Palade, Scobâlteni, ca și în centrul târgului. O altă sinagogă, construită ulterior, se numea

„Iavne“, mai era cea „a croitorilor“, apoi Sinagoga Mare (1876), demolată în 1973. Ultimul locuitor evreu, Avram fierarul, mergea și se ruga acolo, după demolarea clădirii. Meșteri populari au lucrat la înfrumusețarea sinagogilor în sec. XIX-XX, un întreg folclor s-a născut în jurul lor. Se spunea că și morții vin să se roage la sinagogă, iar un talmudist și-a pierdut mințile, crezând în această poveste.

Primul rabin din Podu Iloaiei a fost Moise sîn Leizer (ben Leizer), înregistrat în 1831, apoi Ghedalia Aharon, fiul lui Rabi Itzhak din Linz (Austria). A fost autorul unei cărți de rugăciuni. Uri Landman (1838-1916) a fost următorul rabin, fiu al Rabinului din Strelitș și nepot al Rabinului Itzhak din Vijnița, unde era o Curte hasidică. Ultimul păstor al obștii a fost hahamul Burăh Șvart, Ițic Manger a scris „Balada Rabinului din Podu Iloaiei“.

Autori mai puțin cunoscuți au scris cuplete, ca de pildă: „Podolier Times“, povestiri despre „Dudl consul“ (un personaj ce dorea să aclimatizeze arborii de cafea în acest târg).

A existat cândva la Podu Iloaiei un cerc cultural - „Șalom Alehem“. O istorie fascinantă.

Grupaj realizat de BORIS MARIAN

DIVREI TORA

REFLECȚII BIBLICE
de ing. BARUCH TERCATIN

● Sâmbătă, 2 iunie 2007 (16 Sivan 5767), citim Pericopa **BEALOTHA**. Ea cuprinde muștrările făcute lui Moșe de Miriam și Aaron, sora și, respectiv, fratele lui. După ce Moșe fugise din Egipt și ajunsese în Midian, se căsătorise cu Țipora și avusese doi copii. Mai ales Miriam îl muștră pe Moșe că o „neglijază“ pe „negresă“. Comentarii consideră că Moșe, fiind foarte ocupat cu probleme de conducere a poporului evreu, nu are timp suficient de viață de familie. Nu ni se relatează dacă Moșe ar fi replicat sau nu lui Miriam, în schimb, se consemnează faptul că Miriam a fost pedepsită cu lepră și este pusă în carantină. Moșe se roagă Divinității pentru sănătatea ei.

*

● Sâmbătă, 9 iunie 2007 (23 Sivan 5767), citim Pericopa **ȘLAH LEHA**. Divinitatea îi sugerează lui Moșe să trimită soli care să povestească cum arată Țara Promisă. Se trimit căpetenii din fiecare trib, oameni având capacitate de discernământ. Era o acțiune care ar fi trebuit să reușească. Dar, tocmai aceștia, cu excepția lui Iehosua Ben Nun și Kalev, temându-se, poate, că nu vor mai avea funcții importante o dată intrați în Țara Promisă, fac

greșala de a o vorbi de rău. Poporul, pedepsit pentru păcatul comis de soli, va rătăci 40 de ani în pustiu, până va crește o altă generație.

Sâmbătă, binecuvântăm luna Tamuz.

● Sâmbătă, 16 iunie 2007 (30 Sivan 5767), citim Pericopa **KORAH**, în care este narată revolta lui Korah și a oamenilor săi împotriva lui Moșe. În „Pirkei Avot“ este scris: „Orice dispută legată de respectarea poruncilor Divinității are un sfârșit bun, orice dispută aflată în afara legilor Divinității, nu se sfârșește bine“. Prima idee poate fi exemplificată prin polemica între Hillel și Șammai. Cea de-a doua - prin revolta condusă de Korah împotriva lui Moșe și a lui Aaron. Fiii lui Aaron, Nadav și Avihu, mor într-o clipă și, în *Midraș*, se comentează că acest sfârșit fulgător se datorează cuvintelor pe care le-ar fi rostit: „Cât vor mai trăi acești

bătrâni, Moșe și Aaron, până când vom putea prelua conducerea?“. Korah voia puterea și sfârșitul i-a fost amar.

Fiind *Roș Hodeș*, vom rosti o *Haftara* specială.

*

● Sâmbătă, 23 iunie 2007 (7 Tamuz 5767), citim Pericopa **HUKAT**. Nașterea lui Moșe este menționată în *Tora*, dar nu și a lui Miriam și Aaron. În această pericopă, este marcată moartea lui Miriam și a lui Aaron, în schimb, despre moartea lui Moșe, ni se relatează abia la sfârșitul *Deuteronomului*. În aceeași pericopă, ni se descrie o secetă cumplită. Unii comentatori susțin că stâncile ar fi dat apă în onoarea profetei Miriam, iar poporul n-ar fi cinstit pedeapsă.

*

● Sâmbătă, 30 iunie 2007 (14 Tamuz 5767), citim Pericopa **BALAK**. În pericopă sunt narate întâmplări care țin de miraculos. După ce falsul profet Bilam bate măgarul de trei ori, pentru a porni, așa cum îl îndemna Balak, măgarul începe să vorbească. Îl întreabă pe Bilam de ce-l bate, când are în față un inger care-l împiedică să înainteze. În „Pirkei Avot“ (5, 6), înțelepții susțin că gura măgarului (vorbitor) - *Valaa-Bilam* - a fost creată la Facerea Lumii, vineri, în amurg. Mari sunt minunile Celui Atotputernic.